

दिनांक १४ एप्रिल ते २४ एप्रिल,
२०१६ या कालावधीत “ग्राम उदय से
भारत उदय” हे अभियान राज्यातील
सर्व ग्रामपंचायत व ग्रामसभेत
राबविण्याबाबत मार्गदर्शक सूचना..

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: सान्यावि-२०१५/प्र.क्र.१६३(४)/बांधकामे
कक्ष क्र.१४०, पहिला मजला, मंत्रालय विस्तार,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु मार्ग
मुंबई- ४०० ०३२
तारीख: १२ एप्रिल, २०१६

वाचा :- शासन निर्णय, ग्रा.वि.व ज.सं.विभाग क्र.व्हीपीएम-२०१६/प्र.क्र.११७/पंरा-३, दि.६एप्रिल, २०१६

प्रस्तावना :-

भारतीय राज्य घटनेचे शिल्पकार भारतरत्न, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सन २०१५-१६ हे वर्ष १२५ वे जयंती वर्ष असून, या पार्श्वभूमीवर दिनांक १४ एप्रिल, २०१६ ते दिनांक २४ एप्रिल, २०१६ या कालावधीत “ग्राम उदय से भारत उदय अभियान” राबविण्याचे भारत सरकारच्या पंचायत राज मंत्रालयाने निश्चित केले आहे. त्यामध्ये सामाजिक सलोखा व अभिसरण वृद्धीगत करणे, पंचायत राज संस्थांचे बळकटीकरण करणे, शेतकऱ्यांचा विकास करणे आणि गरीबांचे जीवनमान उंचावणे हे अभियानाचे प्रमुख उद्देश असून, त्याबाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना संदर्भीय दिनांक ६एप्रिल, २०१६ च्या शासन निर्णयान्वये निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. “ग्राम उदय से भारत उदय अभियान” या अभियानाची राज्यात यशस्वी अंमलबजावणी करण्याकरीता, मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील राज्यस्तरीय सुकाणू समितीने दिलेल्या निर्देशानुसार पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत:-

शासन परिपत्रक :-

१. “ग्राम उदय से भारत उदय अभियान” या संपूर्ण अभियानाच्या कालावधीत दिनांक १४ एप्रिल, २०१६ ते दिनांक २४एप्रिल,२०१६ या कालावधीत प्रत्येक दिवशी सर्व ग्रामपंचायतींमध्ये डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेस पुष्पहार घालुन त्यांना आदरांजली अर्पण करण्यात यावी. या प्रसंगी गावातील ग्रामस्थ व विशेषतः अनुसूचित जातीमधील सर्व नागरीक उपस्थित राहतील, या बाबत संबंधित सहायक आयुक्त, समाजकल्याण यांनी दक्षता घ्यावी.
२. सर्व ग्रामपंचायतींमध्ये सामाजिक एकोपा वृद्धीगत करण्याच्या अनुषंगाने समरता व सद्भावना शपथ घेण्यात यावी. या साठी केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेल्या शपथ, संदेश, डॉ.बाबासाहेब यांचा संक्षिप्त जीवनपट या नमुन्यांचे मराठीतील भाषांतराच्या प्रती या सोबत जोडण्यात आल्या आहेत.
३. सामाजिक न्याय विभागा अंतर्गत विभागाच्या योजनांची माहिती समाविष्ट असलेले “विकासाच्या पाऊलखुणा” व “जाती व्यवस्थेचे निर्मुलन” ही पुस्तके सर्व ग्रामपंचायतींना उपलब्ध करुन देण्यासाठी जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना सदरच्या पुस्तिकेच्या प्रती पोहोच करण्याची कार्यवाही सर्व संबंधित सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण यांनी करावी. दरम्यान, “विकासाच्या पाऊलखुणा” या पुस्तिकेची पीडीएफ प्रत सर्व ग्रामपंचायतींना ई-मेल द्वारे पाठविण्यात येत आहे.
४. सामाजिक सलोखा व अभिःसरण कार्यक्रमाचे ग्रामपंचायत स्तरावर आयोजन करण्याकरीता राज्यातील २८०१० ग्रामपंचायतींकरीता प्रती ग्रामपंचायत रु.५०००/- प्रमाणे एकूण रु.१४ कोटी ५० हजार इतका निधी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) यांच्याकडे शिल्लक असलेल्या तरतुदीमधून सदरचा निधी सर्व संबंधित जिल्हा परिषदांना देण्यासाठी राज्य प्रकल्प संचालक, राजीव गांधी सशक्तीकरण अभियान, महाराष्ट्र राज्य पुणे यांचे खातेवर वर्ग करण्याची कार्यवाही तात्काळ करावी.
५. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंती दिनी, दिनांक १४एप्रिल,२०१६ रोजी आंबावडे, महाड व चिंचोली येथे बार्टी या संस्थे मार्फत प्रदर्शन आयोजित करण्याबाबतची कार्यवाही संबंधित सहायक आयुक्त, समाजकल्याण व महासंचालक, बार्टी यांनी करावी.
६. सुकाणू समितीने दिलेल्या निर्देशानुसार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंती दिनी, दिनांक १४ एप्रिल,२०१६ रोजी नागपूर व मुंबई येथे प्रदर्शन आयोजित करण्याबाबत संबंधित महानगर पालिकांना नगरविकास विभागाने आवश्यक त्या सूचना निर्गमित कराव्यात.
७. या योजनेच्या यशस्वी अंमलबजावणी साठी प्रचार व प्रसिध्दीची कार्यवाही तसेच या विभागाच्या योजनांची प्रसिध्दी माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय व त्यांच्या अधिनस्थ संबंधित जिल्हा माहिती अधिकारी यांनी करावी.

सदरहू शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून, त्याचा संकेतांक २०१६०४१२१२१६१६७८२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(चंद्रकांत ह.वडे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
२. मा.मुख्य मंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. मा.मुख्य सचिव, यांचे उप सचिव, मुख्य सचिवांचे कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई
४. सर्व अप्पर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. प्रधान सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग यांचे स्वीय सहायक, बांधकाम भवन, फोर्ट, मुंबई
६. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. सर्व विभागीय आयुक्त, महसूली विभाग
९. आयुक्त, समाजकल्याण, पुणे
१०. सर्व जिल्हाधिकारी
११. महासंचालक, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे
१२. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई, मुंबई
१३. संचालक, राजीव गांधी पंचायत सशक्तीकरण अभियान, पुणे
१४. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण विभाग
१५. सर्व सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण
१६. सर्व जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी , जिल्हा परिषद
१७. सर्व गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती
१८. सर्व सह/उप सचिव, अवर सचिव, कक्ष अधिकारी, सा.न्या.व वि.स.विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१९. निवडनस्ती/बांधकामे.

श प थ

आम्ही सर्व, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १२५ व्या जयंती वर्षात १४ एप्रिल, २०१६ हा दिवस **राष्ट्रीय समरसता दिवस** म्हणून साजरा करीत आहोत. त्यानिमित्ताने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंती दिनापासून ते २४ एप्रिल या पंचायत राज दिनापर्यंत **ग्राम स्वराज अभियानाचे** आयोजन करीत आहोत.

यानिमित्ताने आम्ही सामाजिक सौहार्द व सामाजिक समता राखण्याची शपथ घेत आहोत जेणेकरून, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे समताधिष्ठीत समाज निर्माण करण्याचे स्वप्न साकार करू शकू.

सं दे श

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १२५ व्या जयंती वर्षात त्यांची स्वप्ने व आदर्श प्रत्यक्षात आणण्यासाठी, त्यांचे जयंती वर्ष देशविदेशात हर्षोल्लासात साजरे करण्यात येत आहे. भारत सरकारच्या विविध मंत्रालयांकडून अनेक स्वरूपाच्या विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले आहे. १४ एप्रिल ते २४ एप्रिल या काळात म्हणजेच डॉ. आंबेडकरांच्या जयंती दिनापासून पंचायत राज दिनापर्यंत **ग्राम स्वराज अभियानाचे** आयोजन करण्यात येत आहे.

ग्राम स्वराज अभियानाच्या यशस्वी आयोजनाबाबत शुभेच्छा.

डॉ. भी. रा. आंबेडकर यांचा संक्षिप्त जीवन पट

डॉ. भी. रा. आंबेडकर अर्थात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या नावाने लोकप्रिय असून भारतीय संविधानाच्या शिल्पकारांपैकी ते एक आहेत. ते सुप्रसिद्ध राजनीतीज्ञ व कायदेतज्ञ होते. अस्पृश्यता व जाती निर्बंध यासारख्या समाज विघातक गोष्टींचे निर्मूलन करण्याबाबत आंबेडकरांचे प्रयत्न उल्लेखनीय होते. ते संपूर्ण आयुष्यभर, वंचित आणि इतर सामाजिकदृष्ट्या मागास वर्गांच्या हक्कांसाठी लढले. स्वातंत्र्यानंतर केंद्रीय मंत्रिमंडळात त्यांची देशाचे पहिले कायदामंत्री म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती. त्यांना १९९० मध्ये "भारतरत्न" हा भारताचा सर्वोच्च नागरी सन्मान मरणोत्तर प्रदान करण्यात आला.

जीवन--

डॉ. आंबेडकर यांचा जन्म १४ एप्रिल १८९१ रोजी मध्यप्रदेशातील महू येथे झाला. त्यांचे वडील १८९४ मध्ये सेवानिवृत्त झाल्यानंतर, त्यांचे कुटुंब सातारा येथे आले. चार वर्षांनंतर ते मुंबई येथे आले. मुंबईत १९०८ मध्ये ते मॅट्रीकची परीक्षा उत्तीर्ण झाले. बाबासाहेबांना जातीय भेदभाव सहन करावा लागला. त्यांचे आई वडील हिंदू महार जातीमधील असल्याने, उच्च वर्ग त्यांना अस्पृश म्हणून मानत असे. यामुळे, आंबेडकरांना समाजाच्या प्रत्येक वळणावर गंभीर भेदभावांचा सामना करावा लागला. सामाजिक आक्रोशाच्या भीतीने शिक्षक ब्राम्हण व इतर उच्च वर्गांच्या विद्यार्थ्यांना, निम्न वर्गांच्या विद्यार्थ्यांपासून वेगळे बसवित. अस्पृश विद्यार्थ्यांना अनेकदा वर्गाच्या बाहेर बसण्यास शिक्षक सांगत असत. १९०८ मध्ये आंबेडकरांना एल्फिन्स्टन महाविद्यालयात शिक्षण घेण्याची संधी मिळाली. मुंबई विद्यापीठातून १९१२ मध्ये त्यांनी राज्यशास्त्र व अर्थशास्त्र या विषयांत पदवी प्राप्त केली. सर्व परीक्षा यशस्वीपणे पास करण्याबरोबरच आंबेडकरांना बडोद्याचे महाराज सयाजीराव गायकवाड यांच्याकडून मासिक २५ रुपये इतकी शिष्यवृत्तीसुद्धा मिळाली. अमेरिकेमध्ये उच्च शिक्षणासाठी या पैशाचा उपयोग करण्याचे आंबेडकरांनी ठरविले.

पुढील शिक्षण--

सन १९१३ मध्ये ते अमेरिकेस गेले. त्यांना न्युयॉर्क शहरातील कोलंबिया विद्यापीठात पदव्युत्तर शिक्षणासाठी तीन वर्षांकरिता बडोदा राज्याची शिष्यवृत्ती देण्यात आली. त्यांनी एम.ए. परीक्षा जून, १९१५ मध्ये अर्थशास्त्र या प्रमुख विषयासह, समाजशास्त्र, इतिहास, तत्त्वज्ञान व

मानववंशशास्त्र या विषयांसहित उत्तीर्ण केली. त्यांनी "प्राचीन भारतीय व्यापार" या विषयावर एक प्रबंध सादर केला.

डॉ. आंबेडकरांनी १९१६ मध्ये दुसऱ्या एम.ए. साठी "भारताचा राष्ट्रीय लाभांश-एक ऐतिहासिक व विश्लेषणात्मक अभ्यास" हा त्यांचा दुसरा प्रबंध पूर्ण केला आणि शेवटी ते लंडनला गेल्यानंतर, त्यांच्या तिसऱ्या प्रबंधासाठी १९२७ मध्ये त्यांना अर्थशास्त्रात पी.एच.डी. प्राप्त झाली. त्यांनी ९ मे रोजी मानववंशशास्त्रज्ञ, अलेक्झांडर गोल्डनविझर यांनी आयोजित केलेल्या एका चर्चासत्रात "भारतातील जाती, त्यांची रचना, उत्पत्ती व विकास" हा त्यांचा शोधनिबंध वाचला.

ऑक्टोबर १९१६, मध्ये त्यांनी ग्रेज ईन (Gray's Inn) येथे वकिली अभ्यासक्रमासाठी नाव नोंदवले व त्याचवेळी लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स येथेही नाव नोंदवले. त्यांनी १९२१ मध्ये स्नातकोत्तर पदवी संपादन केली. त्यांचा प्रबंध 'द प्रॉब्लेम ऑफ द रुपी : ईट्स ओरिजिन अँड इट्स सोल्युशन' या विषयावर होता. त्यांनी १९२३ मध्ये अर्थशास्त्रामध्ये डॉक्टरेट पदवी मिळवली.

वंचितासाठी चळवळ--

भीमरावांना रंजलेगांजले, महिला व गरीब यांच्याबद्दल कणव होती. ते त्यांच्यासाठी जीवनभर लढत राहिले. १९२३ मध्ये त्यांनी 'बहिष्कृत हितकारिणी सभा' (आउटकास्ट वेलफेअर असोशिएशन) स्थापन केली. ही संस्था, वंचित घटकांच्या शिक्षणाचा व सांस्कृतिक कार्यक्रमांचा प्रचार करणे, त्यांचा आर्थिक दर्जा सुधारणे व त्यांच्याशी संबंधित समस्यांकडे लक्ष वेधण्यासाठी त्या समस्यांना योग्य त्या चर्चापीठासमोर आणणे व त्यांवर उपाययोजना करणे या कार्यासाठी समर्पित होती. पद दलितांच्या समस्या ह्या अनादीकाळापासूनच होत्या व त्यांवर उपाय शोधणे कठीण होते. पद दलितांना मंदिरात प्रवेश करण्यास बंदी होती. पद दलित सार्वजनिक विहिरीतून व पाणवठ्यावरून पाणी घेऊ शकत नव्हते. वंचितांना शाळेत प्रवेश घेण्यास बंदी होती. १९२७ मध्ये त्यांनी रायगड जिल्ह्यातील चवदार तळ्याच्या महाड सत्याग्रहाचे नेतृत्व केले. सार्वजनिक तळ्यांमधून पाणी काढण्याचा अधिकार अस्पृश्यांना द्यावा यासाठी आंबेडकरांनी लोकांपर्यंत पोहचून त्यांना प्रचलित सामाजिक रुढींतील उणिवांची माहिती करून देण्यासाठी मार्ग शोधणे सुरू केले. त्यांनी "मूकनायक" नावाचे वृत्तपत्र देखील सुरू केले.

भारतीय राज्यघटनेचे जनक--

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची राज्य घटनेच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. ते नावाजलेले विद्वान व प्रख्यात विधिज्ञ होते. समाजातील विभिन्न वर्गातील घटकांना एका सूत्रात बांधण्यावर आंबेडकरांनी भर दिला. त्यांचे असे मत होते की, समाजाच्या विभिन्न वर्गातील भेदभाव दूर झाला नाही तर देशाची एकता राखणे अवघड होवू शकेल. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना राज्य घटनेचे शिल्पकार म्हणून ओळखले जाते. त्यांनी राज्य घटनेचा मसुदा लिहिण्याचे अतिशय कठीण काम पार पाडले. वंचितांच्या सामाजिक व आर्थिक उन्नतीसाठी राज्य घटना हे प्रभावी साधन आहे. म्हणून ते काम प्रशंसनीय आहे. शासनाच्या लोकशाही पद्धतीमध्ये योग्य नियंत्रण व समतोल साधला जाईल आणि कार्यकारी मंडळ, कायदे मंडळ व न्यायव्यवस्था हे तीन स्तंभ एकमेकांचे उत्तरदायित्व सांभाळून आपली कामे स्वतंत्रपणे पार पाडतील याची डॉ. बाबासाहेबांना खात्री होती.

लेखन :-

डॉ. आंबेडकर हे निष्णात लेखक होते, त्यांनी असंख्य पुस्तके, प्रबंध आणि भारताच्या व जगाच्या सामाजिक, आर्थिक व राजकीय घटकांवर निबंध लिहिले. डॉ. आंबेडकरांच्या काही प्रमुख लेखनामध्ये अस्पृश्य व अस्पृश्यता; द इन्वोल्युशन ऑफ प्रोव्हिन्सियल फायनान्स इन ब्रिटीश इंडिया; द अॅनहिलेशन ऑफ कास्ट; बुद्ध व त्यांचा धम्म; भारतातील जाती-त्यांची रचना, उत्पत्ती व विकास व अन्य निबंध; हिंदू धर्माचे तत्वज्ञान, इत्यादींचा समावेश आहे. त्यांनी 'बुद्ध की कार्ल मार्क्स' या ग्रंथाचे अंतिम हस्तलिखित २ डिसेंबर १९५६ रोजी पूर्ण केले.

महानिर्वाण--

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी त्यांचे 'बुद्ध आणि त्याचा धम्म' हे पुस्तक पूर्ण केल्यानंतर तीनच दिवसांनी दिल्लीमधील त्यांच्या राहत्या घरी ६ डिसेंबर १९५६ रोजी झोपेतच त्यांचे महानिर्वाण झाले. डॉ. आंबेडकरांनी बुद्ध धर्म स्वीकारला असल्याने त्यांचा अंत्यविधी हा बुद्ध धर्माच्या पद्धतीने संपन्न झाला. या अंत्यविधीला लाखोंच्या संख्येने त्यांचे समर्थक, कार्यकर्ते व प्रशंसक उपस्थित होते.

उपसंहार--

डॉ. आंबेडकरांचे विचार व आदर्श हे मजबूत अर्थव्यवस्था, औद्योगिक विविधता आणि कौशल्य विकास, महिलांचे सक्षमीकरण आणि सामाजिकदृष्ट्या कमकुवत वर्गासाठीची हमी, समान संधीचे जग यासाठी हे विचार व आदर्श आजच्या पुनरुत्थित भारताच्या संदर्भात सुद्धा अधिकाधिक समर्पक आहेत.
